

УДК 657.6(075.8)

JEL Classification: P43, M42

М. Й. Гедз

M. Y. Gedz

ПІДХОДИ ДО АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ТА КРИТЕРІЇ ЇЇ ОЦІНЮВАННЯ**APPROACHES TO FINANCIAL STATEMENTS AUDIT AND CRITERIA FOR ITS ASSESSMENT**

У статті розглянуто підтверджуючий та системно-орієнтований підходи до аудиту фінансової звітності. Подано методичні та організаційні рекомендації щодо аудиту залежно від обраного підходу. Визначено сутність критеріїв оцінювання фінансової звітності. Наведено розподіл критеріїв (тверджень) фінансової звітності та методів і прийомів аудиту за об'єктами обліку.

Ключові слова: підходи до аудиту, фінансова звітність, критерії оцінювання, твердження, методика аудиту, методи і прийоми.

Постановка проблеми. У сьогоднішніх умовах ведення господарської діяльності фінансова звітність будь-якої компанії піддається ретельному та критичному аналізу. Інвестори, аналізуючи рівень корпоративного управління та підготовки фінансової звітності, вимагають належної достовірності фактів, ретельнішого контролю, а також переконливих доказів наявності в компанії ефективних механізмів внутрішнього контролю. Для того щоб виправдати очікування інвесторів, для початку необхідно забезпечити повноту і достовірність інформації, що міститься у фінансовій звітності компанії. Прозорість та достовірність фінансової звітності підприємства сьогодні визначає довгострокові перспективи розвитку бізнесу і лежить в основі його інвестиційної привабливості.

З огляду на це, важливого практичного значення набувають методичні та організаційні аспекти аудиту фінансової звітності. При цьому, особливої актуальності набуває опрацювання досконалих методик аудиту з урахуванням положень міжнародних стандартів, а також їх реалізація в умовах сучасних інформаційних технологій.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. У роботах вітчизняних вчених Ф. Ф. Бутинця, С. Ф. Голова, Я. А. Гончарук, Й. Я. Даньківа, Н. І. Дорош, В. П. Завгороднього, С. Я. Зубілевич, А. В. Єлісєєва, С. Б. Ільїної, С. В. Іваненкова, М. В. Корягіна, О. А. Петрик, О. Ю. Редька, В. С. Рудницького, В. В. Сопка висвітлено загальні питання здійснення аудиту та його інформаційного забезпечення. Проте недостатньо опрацьованими є питання методичних підходів до аудиту фінансової звітності.

Мета роботи – розроблення науково-практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення методики й організації аудиту фінансової звітності відповідно до сучасних вимог.

Виклад основного матеріалу. Метою аудиту фінансової звітності є надання користувачам обґрунтованої впевненості у її відповідності за усіма суттєвими аспектами встановленим критеріям. Обґрунтована впевненість у відповідності фінансової звітності за усіма суттєвими аспектами встановленим критеріям досягається аудитором шляхом повного дотримання вимог Міжнародних стандартів аудиту (МСА), зокрема виконанням усіх аудиторських процедур, передбачених стандартами [1, 2].

Під критеріями (від грец. – засіб для судження) [3, с. 349] фінансової звітності розуміють ознаки фінансової звітності, на підставі яких проводиться її оцінювання. Оприлюднюючи фінансову звітність, менеджмент суб'єкта господарювання тим самим стверджує, що вона відповідає встановленим критеріям. Тому критерії у спеціальній літературі мають назву тверджень. Завданням аудиту є підняття рівня впевненості користувачів фінансової звітності у твердженнях менеджменту суб'єкта господарювання. МСА 500 «Аудиторські докази» визначає такі твердження у фінансових звітах, щодо яких аудитору необхідно отримати аудиторські докази: наявність, права і зобов'язання; повнота; оцінка вартості; відповідність періоду, подання та розкриття інформації.

Критерії (твердження) фінансової звітності в Україні встановлені законодавчо-нормативними документами (табл. 1).

При аудиті фінансової звітності використовують підтверджуючий та системно-орієнтований підходи.

Таблиця 1

Критерії (твердження) фінансової звітності

Нормативні документи, які встановлюють критерії фінансової звітності	Критерії (твердження) фінансової звітності	Зміст критеріїв (тверджень) фінансової звітності
1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». 2. Методичні рекомендації з перевірки порівнянності показників фінансової звітності, затверджені Міністерством України. 3. План рахунків. 4. Інструкція по застосуванню плану рахунків. 5. П(С)БО. 6. Інші нормативні документи регуляторних органів.	Наявність (існування)	Активи, зобов'язання та капітал існують на дату балансу, а операції відбулися у звітному періоді, доходи й витрати існують
	Права і зобов'язання	Суб'єкт господарювання контролює або володіє правами та активами, зобов'язання є зобов'язаннями даного суб'єкта
	Повнота	Усі активи, зобов'язання та капітал, операції і події, доходи і витрати відображені у фінансовій звітності
	Оцінка вартості (точність)	Усі активи, зобов'язання та капітал оцінені за відповідною вартістю, а доходи і витрати відображені за достовірними сумами
	Відповідність періоду (відсічення)	Операції і події відображені у відповідному періоді, доходи визнані одночасно з витратами, пов'язаними з ними
	Подання та розкриття	Статті у звітності сформовані з дотриманням загальноприйнятих принципів (обачності, повного висвітлення, автономності, послідовності, безперервності, превалювання сутності над формою, історичної (фактичної) собівартості, єдиного грошового вимірника, періодичності), класифіковані й описані належним чином. Немає нерозкритої інформації про активи, зобов'язання, капітал, події та їх наслідки відповідно до встановлених вимог. Форми фінансової звітності відповідають встановленим вимогам та узгоджені між собою, тобто показники однієї форми збігаються з показниками інших форм

Джерело: складено автором.

Підтверджуючий підхід, який бере початок від традиційної англійської школи аудиту [4], передбачає суцільну перевірку бухгалтерських документів і звітів усього звітного періоду. При такому підході аудиторський ризик буде мінімальним та в аудитора немає потреби здійснювати вибірку даних. Є очевидним, що підтверджуючий підхід аудитор може обрати лише у випадку, коли кількість документів є такою, яку він зможе фізично перевірити у визначений договором термін.

При підтверджуючому підході аудит фінансової звітності може здійснюватися аудитором за методиками «зверху-вниз» або «знизу-вверх». Ці методики передбачають суцільну перевірку даних фінансової звітності за схемою, наведеною на рис. 1. Методика «зверху-вниз» може допускати вибірковість перевірки, тобто аудитор, отримавши достатні та відповідні докази, може припинити перевірку, наприклад, на рівні аналітичних облікових регістрів чи первинних документів. Використання методики «знизу-вверх» такої можливості не допускає – аудитор «приречений» на суцільну перевірку, тому що тільки за таких обставин він може впевнитись у достовірності показників фінансової звітності.

Показники форм фінансової звітності відрізняються за своїм характером. Так, статті Балансу формуються шляхом групування сальдо по активних рахунках у статті активу та групування сальдо по пасивних рахунках у статті пасиву на конкретну дату. Статті Звіту про фінансові результати формуються шляхом відображення накопичених оборотів за звітний період по рахунках обліку доходів та витрат. Інформація, яка розкривається у примітках до фінансових звітів, може мати як інформацію, яка сформувалася в системі рахунків бухгалтерського обліку, так і іншу аналітичну (в тому числі текстову) інформацію. Отже, різні статті фінансової звітності містять різні твердження. Розподіл тверджень фінансової звітності за об'єктами обліку наведено у табл. 2.

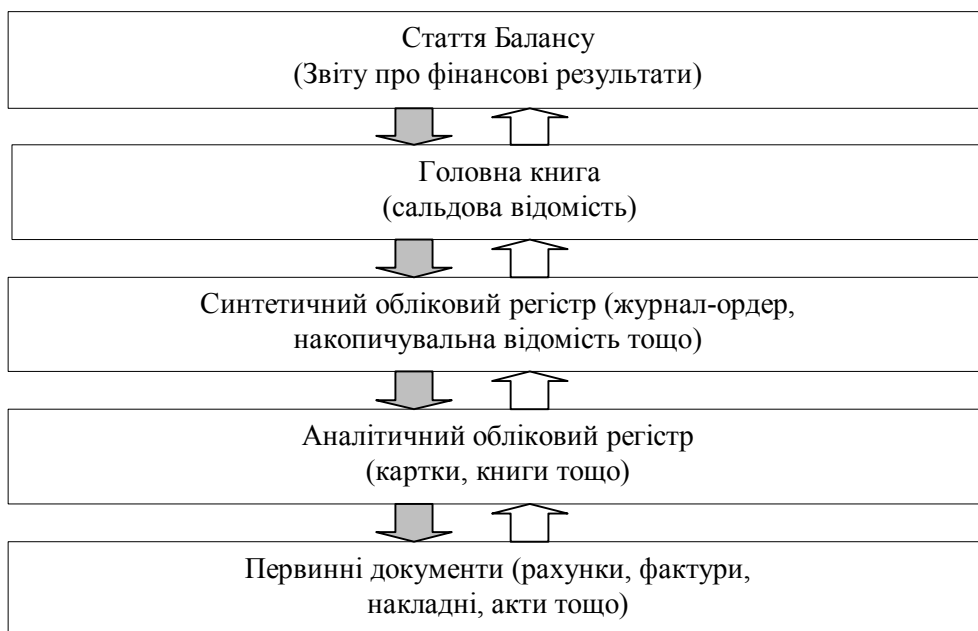


Рис. 1. Схема перевірки фінансової звітності за методиками «зверху-вниз» та «знизу-вверх»

Джерело: побудовано автором.

Таблиця 2

Розподіл тверджень фінансової звітності за об'єктами обліку

Об'єкти обліку	Твердження фінансової звітності				
	наявність і повнота	оцінка вартості	права та зобов'язання	відповідність періоду	подання та розкриття
<i>Активи</i>					
Основні засоби	x	x	x		x
Нематеріальні активи	x	x	x		x
Фінансові інвестиції	x	x	x		x
Запаси	x	x	x		x
Незавершене виробництво	x	x			x
Дебіторська заборгованість	x	x	x		x
Грошові кошти	x				x
<i>Капітал</i>					
Власний капітал	x	x			x
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	x	x	x		x
<i>Зобов'язання</i>					
Довгострокова заборгованість	x	x	x		x
Короткострокова заборгованість	x	x	x		x
Кредиторська заборгованість	x	x	x		x

Продовження табл. 2

<i>Доходи</i>					
Операційної діяльності	x	x		x	x
Фінансової діяльності	x	x		x	x
Інвестиційної діяльності	x	x		x	x
<i>Витрати</i>					
Операційні	x	x		x	x
Фінансові	x	x		x	x
Інші витрати	x	x		x	x
<i>Фінансові результати</i>					
Прибуток (збиток)	x			x	x

Джерело: складено автором

Системно-орієнтований підхід до аудиту фінансової звітності, який сформувався на основі американської школи аудиту [5, 6], передбачає оцінювання впливу зовнішнього середовища на формування показників фінансової звітності та оцінювання системи внутрішнього контролю і бухгалтерського обліку клієнта.

Оцінювання зовнішнього середовища, системи внутрішнього контролю та бухгалтерського обліку дає змогу визначити ступінь довіри до звітних даних клієнта шляхом визначення властивого ризику та ризику контролю.

Розрахунок ризику невиявлення (при обраному аудитором аудиторському ризику у розмірі не більше 5 %) дає змогу в кінцевому результаті сформувати вибірку звітних даних для перевірки по суті. Перевірка по суті може відбуватися суцільним методом за наведеними вище методиками «зверху-вниз» або «знизу-вверх».

Таким чином, системно-орієнтований підхід до аудиту фінансової звітності дозволяє оптимізувати процес аудиту. Етапи аудиту при такому підході, зміст та результати роботи аудитора за етапами наведено у табл. 3.

Таблиця 3

Етапи аудиту фінансової звітності при системно-орієнтованому підході

Етап	Зміст роботи	Результат роботи (робочі та підсумкові документи)
I. Планування	Збір відомостей та оцінювання впливу зовнішнього середовища на формування даних фінансової звітності. Збір та оцінювання інформації про систему внутрішнього контролю і бухгалтерського обліку.	Оцінка властивого ризику та попередня оцінка ризику контролю. Загальний план (стратегія) аудиту. Договір на проведення аудиту. Програма аудиту.
II. Тестування на відповідність	Тестування системи внутрішнього контролю та бухгалтерського обліку. Розрахунок ризику невиявлення.	Оцінка ризику контролю. Визначення ризику невиявлення.
III. Тестування класів операцій (показників Звіту про фінансові результати) і залишків рахунків (показників Балансу)	Формування вибірки даних для тестів операцій і залишків рахунків. Тестування (виконання процедур по суті) вибіркової сукупності даних.	Визначення обсягу вибірки даних, щодо яких будуть виконані процедури по суті. Аудиторські докази, отримані в результаті процедур по суті.
IV. Заключний	Узагальнення та оцінювання отриманих аудиторських доказів.	Аудиторський висновок. Звіт про аудиторську перевірку.

Джерело: складено автором

При проведенні безпосередньої перевірки показників фінансової звітності як при підтверджуючому, так і при системно-орієнтованому підходах аудитор застосовує для отримання доказів аудиторської процедури. Під аудиторською процедурою слід розуміти виконання аудитором методичних дій із застосуванням сукупності або окремих методів і прийомів з метою отримання достатніх та відповідних доказів. В аудиторських процедурах відповідно до Міжнародних стандартів аудиту МФБ можуть застосовуватися такі методи і прийоми: фактичний контроль або інвентаризація (МП₁), спостереження (МП₂), опитування (МП₃), підтвердження (МП₄), підрахунок (МП₅), документальна перевірка (МП₆), аналітичні процедури (МП₇). Приклад вибору аудитором методів і прийомів залежно від об'єктів обліку наведено у табл. 4.

Таблиця 4

**Залежність вибору методів і прийомів аудиту від об'єкта обліку
при проведенні процедур по суті**

Об'єкти обліку	Методи і прийоми						
	МП ₁	МП ₂	МП ₃	МП ₄	МП ₅	МП ₆	МП ₇
<i>Активи:</i>							
Основні засоби	x		x		x	x	x
Нематеріальні активи	x		x	x	x	x	x
Фінансові інвестиції	x			x	x	x	x
Запаси	x	x	x	x	x	x	x
Незавершене виробництво			x	x	x	x	x
Дебіторська заборгованість				x		x	x
Грошові кошти	x	x		x	x	x	x
<i>Капітал:</i>							
Власний капітал			x	x	x	x	x
Нерозподілений прибуток (непо- критий збиток)			x	x	x	x	x
<i>Зобов'язання:</i>							
Довгострокова заборгованість				x	x	x	x
Короткострокова заборгованість				x	x	x	x
Кредиторська заборгованість				x	x	x	x
<i>Доходи:</i>							
Операційної діяльності			x	x	x	x	x
Фінансової діяльності			x	x	x	x	x
Інвестиційної діяльності			x	x	x	x	x
<i>Витрати:</i>							
Операційні			x	x	x	x	x
Фінансові			x	x	x	x	x
Інші витрати			x	x	x	x	x
<i>Фінансові результати:</i>							
Прибуток (збиток)			x	x	x	x	x

Джерело: складено автором

Визначення методів і прийомів аудиту залежно від об'єктів обліку доцільно здійснювати на етапі планування аудиту. Доведення кожному виконавцю у програмі аудиту методів і прийомів перевірки конкретного об'єкта обліку та необхідних робочих документів забезпечить належний контроль за якістю проведення аудиту.

Висновки. Таким чином, методологічно обґрунтовані підходи є основою для ефективного проведення аудиту фінансової звітності, вдосконалення організації і посилення контролю за якістю аудиторських послуг. Отже, розробка досконалих і ефективних методик здійснення аудиту є актуальною як для коригування міжнародних стандартів аудиту, так і внутрішньофірмових стандартів проведення аудиту.

Список використаної літератури

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2010 року. Частина 1. – К. : Міжнародна федерація бухгалтерів. Аудиторська палата України, 2010 // www.apu.com.ua/files/temp/Ukr-block_T1-2010.pdf
2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2010 року. Частина 2. – К. : Міжнародна федерація бухгалтерів. Аудиторська палата України, 2010 // www.apu.com.ua/files/temp/Ukr-block_T2-2010.pdf
3. Словник української мови : в 11 томах. – К. : Наукова думка, 1973. – Том 4. – 540 с.
4. Адамс Р. Основы аудита : пер. с англ. / Р. Адамс ; под ред. Я. В. Соколова. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1995. – 398 с.
5. Робертсон Дж. К. Аудит : пер. с англ. / Дж. К. Робертсон. – М. : KPMG, Аудиторская фирма «Контакт», 1993. – 496 с.
6. Аудит Монтгомери / Ф. Л. Дефлиз, Г. Р. Дженик, В. М. О'Рейпли и др. – М. : Аудит, ЮНИТИ, 1997. – 542 с.

References

1. Mizhnarodni standarty kontrolyu yakosti, audytu, ohlyadu, inshoho nadannya vpevnenosti ta suputnikh posluh. Vydannya 2010 roku. Chastyna 1 [Handbook of international quality control, auditing, review, other assurance, and related services pronouncements, Vol. I, 2013] [Internet]. Available at : http://www.apu.com.ua/files/temp/Ukr-block_T1-2010.pdf
2. Mizhnarodni standarty kontrolyu yakosti, audytu, ohlyadu, inshoho nadannya vpevnenosti ta suputnikh posluh. Vydannya 2010 roku. Chastyna II [Handbook of international quality control, auditing, review, other assurance, and related services pronouncements, Vol. II, 2013]. [Internet]. Available at : http://www.apu.com.ua/files/temp/Ukr-block_T2-2010.pdf
3. Slovyk ukrayinskoyi movy : v 11 tomakh. Tom 4 (1973) [Dictionary of Ukrainian language, in 11 vol. Vol. 4]. Kyiv : Naukova dumka.
4. Adams, R. (1995) Osnovy audita: per. s angl. Pod red. Ya. V. Sokolova [Audit Framework]. Moscow: Audit, YuNITI.
5. Robertson, Dzh. K. (1993) Audit : per. s angl. [Auditing]. Moscow: KPMG, Auditorskaya firma «Kontakt».
6. Defliese, F. L., Jaenicke, H. R., O'Reiply, V. M., Hirsch, V. R. (1997) Audit Montgomeri [Montgomery's auditing]. Moscow: Audit, YuNITI.

M. Y. Gedz

APPROACHES TO FINANCIAL STATEMENTS AUDIT AND CRITERIA FOR ITS ASSESSMENT

Introduction. *In modern conditions of business activities, financial statements of any company undergo a thorough and critical analysis. Nowadays transparency and reliability of financial statements determine long term prospects for business development and they are a foundation of investment attractiveness.*

The aim of this paper *is a scientific and practical improvement of financial statements auditing methods and organization according to modern requirements.*

Problem statement. *Investors, analyzing the level of corporate governance and preparation of financial statements, require a high level of information credibility, thorough control, and also a strong evidence of efficient mechanisms of internal control in a company. With this in mind, methodological and organizational aspects of financial statements auditing are of high practical value.*

Main material. *When auditing financial statements assuring and system oriented approaches can be used.*

Assuring approach suggests a walk-through test of accounting documents and reports for the whole period. With this approach audit risk is minimal and there is no need to perform audit sampling. Assuring approach is viable for auditor only if the number of documents is such that can be physically checked within the time specified in the contract. For this approach we recommend to use "top-to-bottom" or "bottom-to-top" approach.

System oriented approach to auditing financial statements implies assessing the impact of environment on figures in financial statements and assessing the system of internal control and accounting on the client side. It allows to perform audit sampling to run a substantive procedure. Substantive procedure can use “top-to-bottom” or “bottom-to-top” approach.

The article has determined: the relation of auditing methods and techniques to the object of auditing during substantive procedures, stages of financial statements auditing in a system oriented approach, information sources and distribution of financial statements assertions by auditing objects.

Conclusions and recommendations. *Methodologically substantiated approaches to financial statements auditing are a foundation to auditing efficiency and quality assurance. The development of advanced and efficient auditing techniques is essential both for international professional standards and for internal company auditing standards.*

Keywords: *auditing techniques, financial statements, assessment criteria, assertions, auditing methods, methods and techniques.*